

Vejen til staten

Israels forhistorie og grundlæggelse

af Michael Brenner

Oversat af Jens Ellekær

Kilde: *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 18-19, 2023,
Bundeszentrale für politische Bildung

Aus Politik und Zeitgeschichte udgives af den tyske Forbundscentral for Politisk Dannelse (*Bundeszentrale für politische Bildung*) som et tillæg til ugeavisen *Das Parlament*. Med Forbundscentralens egne ord har udgivelsen til formål at ”offentliggøre videnskabeligt baserede, alment forståelige bidrag til samtidshistoriske og socialvidenskabelige temaer såvel som til aktuelle politiske spørgsmål. Tillægget er et forum til diskussion, en indføring i komplekse vidensområder og tilbyder en afbalanceret blanding af grundlæggende og aktuelle analyser.”

Michael Brenner er professor for jødisk historie og kultur på Ludwig-Maximilians-Universität München. Af Brenner er på dansk udgivet ”Jødernes historie” (Ellekær 2013).

Var det holocaust, der førte til grundlæggelsen af Staten Israel? Eller forfølgelserne af jøderne i Det Russiske Rige? Dreyfus-processen i Frankrig eller valget af antisemitten Karl Lueger til borgmester i Wien? Var det de russisk-jødiske socialisters idealisme og ønske om at oprette et egalitært samfund i Palæstina eller måske snarere den religiøse overbevisning hos nogle ortodokse om efter to tusind års statsløshed at indlede den messianske tidsalder? Formentlig lidt af det hele og bestemt endnu mere.¹

Det er ikke muligt klart at fastlægge begyndelsen på zionismen som idé. Allerede før ødelæggelsen af Det Andet Tempel i Jerusalem i 70 levede

der jøder i diasporaen, som dengang strakte sig fra Egypten til Lilleasien. Med tabet af deres religiøse og nationale helligdom og afslutningen på deres politiske suverænitet blev de til et egentligt diasporafolk. Men de opgav ikke den tætte tilknytning til deres historiske hjemstavn. De bad tre gange dagligt for deres tilbagevenden til Jerusalem, der blev symboliseret ved bjerget Zion, hvorefter begrebet ”zionisme” senere blev udledt. De fremstillede denne tilbagevenden i poetisk form. Og ofte forlod de i realiteten deres bosteder i Europa, Afrika og Lilleasien for at drage til det bibelske land. Om ikke for at leve, så i det mindste dog for at dø.

Zionismen som politisk bevægelse har derimod såvel en fødselstid som et fødselssted. Dens begyndelse kan dateres til den første zionistkongres i Basel i august 1897. Dens fader er Theodor Herzl, som året forinden med sit lille skrift *Jødestaten* skabte det teoretiske grundlag for denne moderne politiske bevægelse.

Politisk zionisme

Som journalist og dramatiker var den i 1860 i Budapest fødte Herzl i sin valghjemstavn på ingen måde ukendt. Kulturredaktøren på *Neue Freie Presse* hørte til blandt byens vigtigste litterære stemmer. Herzl ønskede frem for alt at høre til og blive anerkendt: som østriger, som forfatter og som journalist. Hans jødedom havde i lang tid ikke nogen betydning for ham. Han lod ikke sin søn omskære, gik sjældent i ”Templet”, som wienerjøderne kaldte deres store synagoge i Seitenstettengasse, og opsatte et juletræ i sin dagligstue. Men da han forstod, at han af sine omgivelser ikke så meget blev opfattet som østriger eller som tysk forfatter, men i første række som jøde, uddrog han heraf en radikal erkendelse: Når de europæiske folk ikke anerkender jøderne som ligeværdige medlemmer i deres midte, så må jøderne nu engang grundlægge deres egen stat, deres eget samfund. Hvor og i hvilken form vidste han endnu ikke. Han tænkte først på Argentina, hvor man fremmede indvandring af europæere. Senere tog han også den britiske regerings Uganda-plan helt igennem alvorligt; heri

¹ Teksten baserer sig på forfatterens bog *Geschichte des Zionismus*, München 2019.

foreslog man et område i det nuværende Kenya. Men han forstod, at der i grunden kun var ét sted, hvor jøderne havde en historisk ret til bosættelse, og til hvilket de var følelsesmæssigt bundet. Det var Landet Israel, hvor deres historie var begyndt tre tusind år tidligere.

Theodor Herzl (1860-1904)

De antisemitiske reaktioner på processen mod den med uret dømte fransk-jødiske officer Alfred Dreyfus i Paris i 1894² og valget af antisemitten Karl Lueger til Wiens borgmester i 1897 var nøglebegivenheder på Herzls vej til zionismen. Således optrådte antisemitterne på en vis måde som gudfar for den senere jødiske stat. Men den moderne zionistiske bevægelse nærmedes også af andre kilder. De fleste af Herzls tilhængere kom ikke fra Østrig, Tyskland eller Frankrig, hvor jøderne trods antisemitiske strømninger følte sig hjemme. De kom fra Østeuropa, hvor langt størsteparten af den jødiske befolkning levede ved slutningen af det 19. århundrede. De jødiske menigheder i øst adskilte sig grundlæggende fra dem i vest. De forstod sig ikke blot som religionsfællesskaber, men tillige som en del af et jødisk folk. De fleste af dem talte jiddisch – et sprog, som de efter deres fordrivelse fra mange tyske områder i slutningen af middelalderen især havde bragt med sig til Polen – og adskilte sig også gennem klædedragt, erhverv og boliger fra den ikkejødiske befolkning.

² Se Elke-Vera Kotowski, "Dreyfus-affæren og dens følger", der findes i forlagets artikelsamling.

Kulturel zionisme

En mindre del, som især kom fra den dannede middelklasse, var ikke længere religiøs og udtrykte frem for alt sin jødedom kulturelt. Hertil hørte også genoplivelsen af det hebræiske sprog ikke blot til bøn og studium, men til et samtidigt skrevet og talt sprog. Fra disse kredse af hebræiske oplysningsfolk stammer de zionister, der ikke som Herzl begrundede deres "ønske om tilbagevenden" til Palæstina med antisemitismen, men med det dybe ønske om, at deres oprindelsesland skulle blive et åndeligt centrum for opståen af en moderne hebræisktalende kultur og et værn mod den fremadskridende assimilation. Hovedrepræsentanten for denne gruppe var Ascher Ginsberg, bedre kendt under sit pseudonym Achad Ha'am – "en af folket". Han kritiserede Herzl for at ville overføre et idealiseret Europa til Mellemøsten og dermed at tilstræbe

Ascher Ginsberg, "Achad Ha'am"
(1856-1927)

jødernes assimilering på nationalt niveau. Herzl, som ikke selv talte hebræisk, gjorde på sin side nar ad Achad Ha'am og dennes idé om en hebræisk kultur. Hverken Herzl eller Achad Ha'am overså dog, at der i Palæstina allerede fandtes en arabisk befolkning. Men mens Herzl var af den overbevisning, at denne ville byde indvandreren, som bragte den europæiske civilisation med sig, velkommen med åbne arme, advarede Achad Ha'am om konflikter med de palæstinensiske arabere.

Religiøs zionisme

Ved siden af Herzls politiske zionisme og Achad Ha'am's kulturelle zionisme var der en tredje retning: den religiøst motiverede zionisme. Indledningsvis bestod den imidlertid blot af et lille mindretal af de troende jøder, thi for de fleste af disse gjaldt: Alene Messias kan føre jøderne til-

David Ben-Gurion (1886-1973)
og hans kommende hustru, Paula
Munweis (foto fra 1918)

bage til Det Hellige Land. Og de så hverken i Herzl eller i Achad Ha'am, som begge var sekulære jøder, Messias. Det tyske rabbinerforbund forhindrede sammen med den stedlige jødiske menighed, at den første zionistkongres fandt sted i München, således som Herzl oprindeligt havde planlagt det. De tyske statsborgere af jødisk tro havde ingen interesse i at drage til Mellemøsten, og endvidere forbrød et sådant aktivt forsøg på tilbagevenden sig mod jødedommens religiøse forståelse. Derfor samledes den første zionistkongres ikke ved Isar, men ved Rhinen i Basel.

De ortodokse østeuropæiske jøder var splittede. For mange var den politiske zionisme af de nævnte grunde et tabu. Men der fandtes også rabbinere, som fremførte en begrundelse for, at de burde tilslutte sig zionismen. I den jødiske tro er intet påbud vigtigere end det at redde menneskeliv. For dette skal man endog bryde sabbatfreden og spisereglerne. Og for dette kan man også afkorte ventetiden på Messias, hvis man i zionismen erkendte en bevægelse, som ville redde Østeuropas jøder, som var truet af pogromer, ud af akut livsfare.

Da Herzl døde i 1904 i en alder af kun 44 år uden at have opnået meget diplomatisk, eksisterede der således tre hovedstrømninger i zionismen. I den politiske zionisme forsøgte man gennem bosættelse af jødiske indvandrere og forhandlinger med verdensmagterne at skabe et hjemsted i Palæstina for de af antisemitisme truede jøder. I den kulturelle zionisme ønskede man at oprette et åndeligt centrum i Landet Israel, hvorfra kampen mod den truende assimilation i diasporaen kunne føres gennem frem for alt den genoplivede hebræiske kultur. Og de religiøse zionister knyttede den i deres bønner dagligt ytrede zionlængsel sammen med forsøget på at redde menneskeliv.

Socialistisk og nationalistisk zionisme

I den første tredjedel af det tyvende århundrede fremkom der to nye varianter: den socialistiske og den nationalistiske zionisme. En stor del af de østeuropæiske zionister identificerede sig med socialistiske idealer, så som afskaffelse af kapitalismen og opbygning af kollektive landbrugskolonier, der senere fandt konkret form som kibbutzer. Hermed blev Palæstina også til en tumleplads for socialistiske eksperimenter. Socialrevolutionære ideer fra russiske miljøer blandede sig med zionistiske idealer. Efter Første Verdenskrig fremstod den fra Polen stammende politiker David Ben-Gurion som den ledende figur i denne politiske lejr.

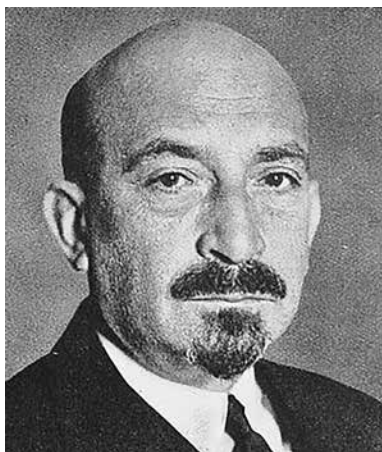

Vladimir Zeev Jabotinsky
(1880-1940)

Den nationalistiske eller revisionistiske zionisme repræsenterede derimod de borgerlige og antisocialistiske elementer inden for bevægelsen. Den dominerende figur i revisionismen var frem til sin død Vladimir (Zé'ev) Jabotinsky, en af de mest mangetydige personer i den jødiske politik i første halvdel af det tyvende århundrede. Han havde som journalist, forfatter og oversætter skabt sig et navn i Ruslands litterære verden, og som brillant massetaler lykkedes det ham snart at sikre sig en stor tilhængerskare, hvis hovedbasis udgjordes af mellemkrigstidens brede middelklasse af polske jøder.

”Et nationalt hjemsted i Palæstina”

Endelig opstod der tillige en politisk strømning, der nærmest kan karakteriseres som liberal, og som opfattede sig som ”almene zionister” og ønskede at stå over partistridigheder. Kemikeren Chaim Weizmann udviklede sig under Første Verdenskrig til at blive den toneangivende figur i denne moderate retning. Det var først og fremmest hans forbin-

Chaim Weizmann (1874-1952)

delse til britiske politikere, som han takket være sin opdagelse af et krigsvigtigt kemisk middel formåede at knytte til sig, der i november 1917 førte til, at zionismen første gang opnåede den længe tilstræbte politiske anerkendelse.

I Balfour-deklarationen, benævnt efter den daværende britiske udenrigsminister Arthur Balfour, lovede briterne jøderne ”et nationalt hjemsted i Palæstina”. Med henblik på tiden efter Første

Verdenskrig henholdsvis efter det osmanniske herredømme havde briterne i fællesskab med franskmændene allerede opdelt Mellemøsten i indflydelseszoner (Sykes-Picot-aftalen 1916). Så vag formuleringen i Balfour-deklarationen end var, så var den dog den første officielle anerkendelse af de zionistiske mål fra en relevant stormagt. I de efterfølgende årtier skulle zionisterne komme til at kæmpe for indløsningen af dette løfte – og i den forbindelse indse, at definitionen i Balfours formulering var yderst elastisk. Et ”nationalt hjemsted i Palæstina” kunne være ganske meget – eller meget lidt. Hvad betød hjemsted – uafhængighed eller delsoverænit? Hvad forstod man helt nøjagtigt ved Palæstina? Indledningsvis hørte det nuværende Jordan med som ”Transjordanien”; det blev senere udskilt. Hvad rettede formuleringen ”i Palæstina” sig imod? Mod en lille kyststribe eller mod hele landet?

Den britiske mandatperiode og det jødiske samfund i Palæstina

I december 1917 indtog britiske styrker under general Edmund Allenby Jerusalem, og kort efter kom hele Palæstina under britisk kontrol. Briterne og franskmændene delte nu endegyldigt den tyrkiske sultans arv i Mellemøsten mellem sig. I henhold til Sykes-Picot-aftalen skulle Frankrig kontrollere det sydlige Anatolien frem til Mossul, Akko og Damaskus, mens englænderne skulle have det tilsluttende sydlige område fra Amman til Bagdad. For de hellige steder i Palæstina var der oprindeligt forudset et internationalt opsyn.

Briterne, som i sidste ende fik kontrollen over Palæstina, havde ikke kun afgivet løfter til jøderne, men også til araberne. Således havde *High Commissioner* i Egypten, Henry MacMahon, stillet sherifen af Mekka, Hussein, et storarabisk rige i udsigt. Korrespondancen var imidlertid lige så vag som Balfours formulering angående et jødisk hjemsted. Det blev ikke med et ord nævnt, om Palæstina skulle indgå i denne arabiske stat eller ej.

I de første efterkrigsår fortsatte zionismens diplomatiske resultater. På konferen-

cen i San Remo i 1920 blev det besluttet at overdrage Storbritannien folkeforbundsmandatet for Palæstina – hvorved de reguleringer, der var stillet i udsigt i Balfour-deklarationen, udgjorde et vigtigt grundlag. Dermed var det af den britiske udenrigsminister afgivne løfte om at skabe et nationalt hjemsted for jøderne givet et internationalt folkeretligt grundlag. Efter en overgangsfase mellem 1917 og 1920, hvor Palæstina blev forvaltet af den såkaldte *Occupied Enemy Territory Administration*, udsendte Storbritannien som den første højkommisær, den jødiske minister Herbert Samuel. At en jøde, som tilmed var positivt indstillet over for

som en slags ”førstatslig stat”, hvis udøvende myndighed i Jerusalem skulle drage omsorg for indvandringen til Palæstina, opkøb af jord samt den kulturelle opbygning. Begejstringen over oprettelsen af Jewish Agency svandt dog hurtigt. Børskrakket i Wall Street påvirkede også Palæstinas udvikling, og i august 1929 udbrod de alvorligste uroligheder siden begyndelsen af mandatperioden. Anledningen var statusspørgsmål vedrørende Grædemuren, resten af vestmuren i det ødelagte Andet Tempel og tillige jødedommens helligste sted. Allerede i årene forinden havde den muslimske tempelbjergsmyndighed Waqf betragtet opstil-

Urolighederne i 1929: Jøder flygter ud af Jerusalems gamle bydel.

zionismen, styrede Palæstina, så mange zionister som fremkomsten af en ny tidsalder. Men snart blev også andre tendenser i den britiske politik tydelige. Winston Churchill, dengang koloniminister, gjorde det i en hvidbog fra 1922 klart, at han i modsætning til Weizmann ikke havde til hensigt at lade Palæstina ”blive så jødisk, som England er engelsk”.³ Indvandring af jøder var ganske vist tilladt, men ikke ud over et omfang, som var foreneligt med landets økonomi.

Som bevægelse vandt zionismen i disse år talrige tilhængere. I 1929 grundlagdes *Jewish Agency*

lingen af stole til ældre mennesker og en adskillelsesvæg mellem kvinder og mænd som en krænkelse af status quo. Da arabiske byggearbejder omkring Grædemuren derpå skabte harme i den jødiske befolkning, kom det til protestmarcher med flere hundrede unge jødiske demonstranter, der blev besvaret med protester fra den arabiske befolkning og til sidst mundede ud i voldelige sammenstød. Den 23. august spredte urolighederne sig til andre byer. I løbet af en uge blev i alt 133 jøder dræbt, heraf alene 60 i Hebron, og hundrede såredes; på arabisk side var der 87 dræbte og omkring hundrede sårede.

Begivenhederne i august 1929 markerede en vending i forholdet mellem jøder og arabere

³ Cit. efter Michael Makovsky og David Makovsky, *Churchill's Promised Land. Zionism and Statecraft*, New Haven 2007, s. 162.

i Palæstina. Ganske vist var det også tidligere kommet til enkelte tilfælde af vold, men den af muftien af Jerusalem billigede vold skulle blive optakten til en bølge af begivenheder, som i 1930'erne overskyggede alle politiske fremstød i Palæstina. Heller ikke den britiske mandatmagt var på forhånd i stand til at afværge denne konflikt.

I denne turbulente tid blev også det hidtidige højdepunkt i indvandringen til Palæstina nået. Årsagen hertil var ikke de forbedrede leveforhold i den ny hjemstavn, men den umiddelbare fare i den gamle. Som følge af nationalsocialisternes magtovertagelse i Tyskland kom der i 1933 omkring 37.000 jødiske indvandrere til Palæstina. I 1934 var det 45.000 og i 1935 sluttelig 66.000. Hermed skete der i løbet af kun tre år næsten en fordobling af Palæstinas jødiske befolkning, og især i de tre byer Tel Aviv, Jerusalem og Haifa foregik der en hastig udbygning. Som følge af britiske restriktioner gik indvandreraltallet fra midten af 1930'erne, hvor behovet for et sikkert tilflugtssted var særlig stort, imidlertid atter tilbage. Mellem 1936 og 1939 kom der færre end 7.000 indvandrere yderligere til. Den restriktive indvandringspolitik var den britiske regerings reaktion på en revolte, der i 1936 brød ud i den arabiske befolkning, og som kom til udtryk i en generalstrejke samt i overgreb mod jøderne. I henhold til muftien af Jerusalem burde hele det zionistiske eksperiment erklæres for mislykket og afbrydes.

Delingsplaner

Briterne befandt sig i et politisk dilemma. På den ene side havde de i Balfour-deklarationen fra 1917 talt for oprettelsen af et jødisk hjemsted i Palæstina og anerkendte nu i betragtning af den hastigt voksende statslige antisemitisme i Europa fuldt ud den stigende nødvendighed at et sådant tiltag. På den anden side frygtede de, at de i den på globalt plan tilspidsende konflikt med de fascistiske magter kunne miste deres indflydelse i den arabiske verden. Briterne var fuldt ud klar over, at i tilfælde af en krig ville jøderne ikke have noget andet valg end at kæmpe på briternes side mod tyskerne,

mens den arabiske part ikke var en sikker forbundsfælle. Denne overvejelse kom i 1930'erne og tidligt i 1940'erne til at dominere den britiske mellemøstpolitik. De facto førte dette til en annullering af de i Balfour-deklarationen givne løfter.

Under formandskab af den tidligere britiske minister for Indien, William Peel, blev der efter den arabiske opstand i 1936 nedsat en undersøgelseskommission med seks medlemmer, som i november samme år ankom til Palæstina. Efter fem måneders omhyggeligt arbejde omfattende udspørgen af jødiske, arabiske og britiske vidner og gennemgang af vigtige dokumenter offentliggjorde kommissionen i juli 1937 sin over 400-sider lange rapport. Rapporten konkluderede i den erkendelse, at de britiske løfter til arabere og jøder ikke kunne opfyldes inden for rammerne af en fælles stat. Peel-kommissionen anbefalede som den første en opdeling af Palæstina i en arabisk og en jødisk del samt to mandatsenklaver – en stribe fra Jerusalem til kysten syd for Jaffa og et område omkring Nazareth. Hermed forelå der en to-stats-løsning for Palæstina, som gennem hele den anden halvdel af det 20. århundrede i forskellige varianter atter og atter skulle blive genoplivet – og forkastet.

I første omgang førte forslaget i hvert fald ikke til noget. Efter indledningsvis at have forholdt sig tilbageholdende i relation til den planlagte lillestat anbefalede et flertal i den zionistiske kongres ganske vist, at man skulle gå videre med denne mulighed for en egen statslighed. Den arabiske side lagde derimod ikke skjul på sin principielle afvisning. Den krævede et øjeblikkeligt stop for yderligere indvandring og oprettelsen af en palæstinensisk stat, mens der stadig var et arabisk flertal.

Til slut tog selv briterne afstand fra deres plan. De udsendte en ny undersøgelseskommission, som imidlertid blev boykottet af den arabiske side og ikke kunne bringe volden til ophør. Den 9. november fik parlamentet forelagt kommissionens rapport, der tilbageviste Peel-planen som urealistisk. Denne såkaldte Woodhead-rapport, forudså atter et statsforbund, hvori den jødiske del nu var skrumpet til en tyvendedel af manda-

tområdet, som allerede i 1922 var blevet reduceret med Transjordanien, og til en hundrededel af det område på begge sider af Jordanfloden, som de zionistiske revisionister stillede krav om. Allerede to dage senere afviste regeringen imidlertid enhver deling af Palæstina.

I skyggen af krig og forfølgelse

Den dag, hvor det britiske parlament debatterede disse planer, brændte synagogerne i Tyskland, og titusinder af tyske jøder blev indespærret i koncentrationslejre. De kunne stadig komme fri under forudsætning af, at der forelå en indrejsetilladelse fra et andet land. Netop i denne situation blev portene til Palæstina lukket endnu tættere.

Det hidtil største og alvorligste tilbageslag ikke blot for zionisterne, men for alle de europæiske jøder var den *Round Table Conference*, som i februar 1939 blev åbnet i Londons St. James Palace. Resultatet af forhandlingerne blev i maj 1939 offentliggjort i form af en ny hvidbog, som skulle være bestemmende for den britiske palæstinapolitik i krigsårene. Efter at det i indledningen blev gjort klart, at Balfour-deklarationen aldrig havde forudset grundlæggelsen af en jødisk stat imod den arabiske befolknings vilje, var det nu den britiske regerings hensigt at give Palæstina selvstændighed inden for de næste ti år. For fortsat at sikre et arabisk flertal blev der fastlagt en kvote på 75.000 jødiske indvandrere for de næste fem år, 10.000 per år samt yderligere 25.000 flygtninge. Derefter skulle der ikke længere slippes nogen jødiske indvandrere ind i landet uden arabisk tilslutning. Desuden blev salg af jord til jøder forbudt med øjeblikkelig virkning.

Dette udfald var en knusende skuffelse for Weizmann personligt og for zionismen som helhed. Det viste i sidste ende også de jødiske interessers magtesløshed over for den britiske regering og betød enden på de forhåbninger hos millioner af europæiske jøder, som var truet af nationalsocialismen. Der manglede heller ikke den bitre ironi, at afslutningen på den jødiske emigration blev fastlagt til 1944, hvor der så godt som intet længere

var tilbage af Europas store jødiske menigheder. David Ben-Gurion formulerede dengang den ny situation således: "I århundreder spurgte jøderne i deres bønner: 'Hvornår vil der atter være en stat for vort folk?' Men ingen havde nogensinde tænkt på at stille det frygtelige spørgsmål: Vil vort folk stadig eksistere, når denne stat opstår?"⁴

Zionisterne stod ikke desto mindre på den britiske mandatsmagts side i krigen mod det antisemitiske Tyskland – de havde ikke andet valg. Briterne kunne derimod aktivt søge forbundsfæller blandt araberne, men disse havde til dels givet til kende, at for dem var der andre muligheder. Således var stormuftien af Jerusalem den 30. november 1941 med stor pomp blevet modtaget af Hitler, og han opfordrede gentagne gange over tyske radiostationer araberne til at støtte nationalsocialisterne. Med de tyske troppers fremstød i Nordafrika under Erwin Rommel forberedte også den jødiske befolkning i Palæstina sig på det værste og lagde med "Carmel-planen" grundlaget for et væbnet forsvar inden for en stribe land i det nordlige Palæstina.

Kort før Rommels armé blev slået ved El Alamein, og faren for Palæstinas jøder dermed var fjernet, samledes i maj 1942 omkring 600 hovedsagelig amerikanske zionistiske delegerede til en nødkonference i New Yorks Biltmore Hotel. Det af Ben-Gurion medbragte "Biltmore-program" anslog en tydeligt aggressivere tone i forhold til tidligere zionistiske bekendtgørelser. Under påberåbelse af Balfour-deklarationen og med et udtrykkeligt ønske om samarbejde med de arabiske nationer blev den britiske hvidbog fra 1939 skarpt afvist og jødernes ret til en egen stat bekræftet i den utvetydigste form.

Samtidig var det imidlertid også et dokument af afmagt i jødisk histories tungeste tid. Så længe krigen med det nationalsocialistiske Tyskland fortsatte, var zionisterne forhindrede i at agere mod briterne. Med krigens afslutning var briterne imidlertid ikke længere forbundsfæller, men besættere mod hvilke, der nu blev ført en undergrundskamp.

⁴ David Ben-Gurion, *Netzach Yisrael, Governmental Yearbook 1957*, Ramat Gan 1976, s. 147 [hebræisk].

Zionistisk modstand

I begyndelsen bestod den zionistiske modstand i organiseringen af den illegale indvandring af jødiske flygtninge til det af briterne stadig spærrede Palæstina. I de første måneder af 1946 nåede antallet af de "illegale" op på over tusind om måneden. Derpå intensiverede briterne blokaden og indsatte i alt 26.000 jødiske flygtninge i interneringslejre på Cypern. Størst opsigt skabte tilbagesendelsen af de 4.500 jødiske *displaced persons* på det overfyldte flygtningeskib "Exodus 1947" til lige netop tysk jord. At holocaustoverlevende efter deres befrielse fra koncentrationslejrene nu mod deres vilje blev fastholdt i tyske og cypriotiske interneringslejre og hindret i deres immigrering til Palæstina fik en moralsk betydning for den politiske beslutning om at oprette en jødisk stat, som på ingen måde kan undervurderes.

Menachem Begin (1913-1992)
foto fra 1940 hvor Begin var flygtet
fra det tyskbesatte Polen til Vilnius
og dér blev arresteret af NKVD

Ved siden af den illegale immigration ydede zionisterne imidlertid også aktiv modstand mod den britiske palæstinapolitik. Volden kulminerede i sommeren 1946. Den 29. juni 1946, på den såkaldte "Sorte Sabbat", reagerede briterne med omfattende foranstaltninger på de zionistiske undergrundsaktiviteter. Derpå gennemførte den højreorienterede, paramilitære undergrundsorganisation Irgun under Menachem Begin, Jabotinskys efterfølger, den 22. juli 1946 et bombeangreb mod det af den

britiske forvaltning benyttede Hotel King David i Jerusalem, som medførte 91 dræbte.

To år efter krigsafslutningen forstod briterne, at de selv med en forstærket tilstedeværelse ikke længere kunne udfylde deres mandat i Palæstina mod den forbitrede jødiske såvel som arabiske modstand. Spørgsmålet om Palæstinas fremtid blev atter givet tilbage til FN, i hvis hænder skæbnen for de to dér forenede, men ikke enige folk nu lå.

FN's delingsplan og Israels grundlæggelse

Den 29. november 1947 gav FN sin tilslutning til en deling af Palæstina i en jødisk og en arabisk stat. Gennemførelsen af beslutningen lykkedes ganske vist kun for den jødiske stat. Den dengang forudsatte palæstinensiske stat blev imidlertid ikke oprettet, fordi delingen blev afvist fra arabisk side.

Da David Ben-Gurion den 14. maj 1948 udråbte Staten Israel, erklærede fem arabiske stater krig mod Israel. Fremtiden for den første jødiske stat efter to årtusinder hang i luften. "I landet hersker der feststemning og dyb glæde. Og atter føler jeg mig som en sørgende blandt de feststemte (...), lige som allerede den 29. november", noterede David Ben-Gurion, som skulle blive det nye lands første ministerpræsident, samme dag i sin dagbog. Så lukkede han dagbogen og begyndte på en ny med følgende indføring: "Klokken fire om eftermiddagen blev staten grundlagt. Dens skæbne ligger nu i hærens hænder."⁵

Den næsten ét år lange uafhængighedskrig gav ved siden af andre territorialgevinster tillige Israel vestdelen af Jerusalem, mens østdelen med den gamle bydel og dennes religiøse steder tilfaldt Jordan. Frem til israelske troppers erobring af den gamle bydel under den såkaldte Seksdageskrig i 1967 var jøderne hindret adgang til deres helligste steder. Palæstinenserne måtte derimod flygte i stort antal som følge af krigen i 1948/49, hvilket i et vist omfang skyldtes målrettede aktioner fra

⁵ David Ben-Gurion, *Joman-Milchama, 1948-1949*, red. Gershon Rivlin/Elhanan Oren, bd. 1, Tel Aviv 1982, s. 416 [hebræisk].

israelsk side. Virkningerne kendetegner den palæstinensiske tragedie frem til i dag. 600-750.000 palæstinensere mistede mellem december 1947 og september 1949 deres hjemstavn og flygtede til Gazastriben og Vestbredden, men frem for alt til Jordan og Libanon, hvor mange af deres efterkommere endnu årtier efter lever i flygtningelejre.

Også den store palæstinensiske diaspora i den vestlige verden og i Golfstaterne går især tilbage til den begyndende hjemløshed i disse år. Således betyder begivenhederne i 1948/49 for den ene part *al-Nakba* (arabisk: katastrofen) og for den anden part den længe ventede tilbagevenden til statslighed efter to tusind år i udlændighed.

14. maj 1948: Under et portræt af Theodor Herzl udråber David Ben-Gurion Staten Israel.

Billedhenvvisninger:

anført som [fotograf]/[placering]

Side 2, t.h.: -/National Library of Israel, Schwadron Collection

Side 4: Robert Sennecke (1885-1940)/Wolfgang Weisl: *Der Kampf um das heilige Land: Palästina von heute*

Side 8: -/KGB-arkiver

Side 9: Rudi Weissenstein (-1992)/Israel Ministry of Foreign Affairs

Forlaget ELLEKÆR ApS

www.ellekar.dk

Publiceret oktober 2023

Grafisk udformning: Dorte Pugliese

Billedredaktion: Jens Ellekær

Dette skrift er licenseret under en Creative Commons Kreditering-Ikkekommerciel-Ingen afledninger 4.0 International-licens.